

Dariusz Sarzała, Mariusz Z. Jędrzejko, Wojciech Piestrzyński, *Zagrożone dorastanie i bezpieczeństwo młodzieży. Konteksty ryzyka i profilaktyki*, Wydawnictwo Centrum Profilaktyki Społecznej. Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń-Józefów 2022, ss. 246.

Autorami monografii pt. „Zagrożone dorastanie i bezpieczeństwo młodzieży. Konteksty ryzyka i profilaktyki” są Dariusz Sarzała, Mariusz Z. Jędrzejko, Wojciech Piestrzyński, a wśród nich niewątpliwym liderem badań nad zachowaniami dysfunkcjonalnymi młodzieży jest Mariusz Z. Jędrzejko. Jako recenzent niejednego opracowania napisanego pod kierunkiem naukowym Mariusza Z. Jędrzejko, mogę stwierdzić, że za każdym razem, gdy czytam Jego książki „odkrywam” nowe fakty dotyczące młodzieży. I za każdym razem dostrzegam świetny warsztat teoretyczny, a także metodologiczny (czy empiryczny, w przypadku książek prezentujących wyniki badań).

Monografia została napisana w perspektywie co najmniej trzech koncepcji naukowych. Pierwszą z nich jest juwentologia (niestety do dziś nie zinstytucjonalizowana dziedzina nauk pedagogicznych i socjologicznych – ale istniejąca we włoskiej nauce), drugą – nauka o problemach społecznych i patologii społecznej, trzecią – teoria ryzyka. I takie ujmowanie tematyki zwiększa kapitał społeczny związany z młodzieżą.

Zakładając, że pierwszą perspektywą badawczą jest juwentologia (albo inaczej nauka o młodzieży, czy socjologia młodzieży), można przyjąć, że juwentologia jest nauką, która syntetyzuje prawidłowości bytowania ludzi w okresie młodzieńczym oraz pozwala na dokonywanie analiz dotyczących etapów życia człowieka, kolejnych faz rozwojowych, kryzysów tożsamości, kontaktów rodzinnych, problematyki subkultur, problemów przestępczości, powstawania pokoleń, a także zmian biologicznych. Można wskazać, że młodzież jest interesującą kategorią społeczną, a także ważnym zagadnieniem socjologicznym, z uwagi na to, że młodzi ludzie nabywają istotne cechy społeczne w tym okresie. Zrozumienie procesów społecznych kierujących działaniem młodzieży, pozwala na znalezienie odpowiedzi na pytanie, dlaczego mimo oddziaływania instytucji wychowawczych i socjalizacyjnych, nadal w społeczeństwie nasilają się różnorodne zjawiska patologii i dewiacji społecznej, a też, jaki jest związek między zachowaniami młodego pokolenia a zachowaniami całego społeczeństwa.

Drugą z perspektywą analityczną jest nauka o problemach społecznych i patologii społecznej, a jego egzemplifikacją jest sama tematyka monografii. Problem społeczny to dolegliwe zjawisko społeczne, wpływające negatywnie na dane społeczeństwo, które zostało dostrzeżone jako problem przez społeczeństwo, nazwane problemem społecznym, a także podjęte zostały działania mające na celu zmarginalizowanie albo wyeliminowanie tego zjawiska. Z kolei „patologia społeczna” to taki rodzaj zachowania, czy funkcjonowania jakiegoś systemu społecznego, który pozostaje w niedającej się pogodzić sprzeczności ze światopoglądowymi wartościami akceptowanymi w danej społeczności (Adam Podgórecki).

Trzecia perspektywa badawcza związana jest z socjologią ryzyka, a autorzy „posługują się” koncepcją stworzoną przez Ulricha Becka. Należy przy tym wskazać, że koncepcja ta ma swoich naśladowców, tym bardziej, że obecnie można byłoby wskazać kilkadziesiąt pozycji książkowych, w tym także w języku polskim, które odnoszą się do

tej tematyki (m.in.: B. Adam, U. Beck, *The Risk Society and Beyond. Critical Issues for Social Theory*, Sage, London 2000; J. Adams, *Risk*, Routledge, London-New York 2009; D. Lupton, *Risk*, Routledge, London-New York 2009; P. Bernstein, *Przeciwbógom. Niezwykłe dzieje ryzyka*, WIG Press, Warszawa 1997; M. Goszczyńska, *Człowiek wobec zagrożeń. Psychologiczne uwarunkowania, oceny i akceptacja ryzyka*, Wydawnictwo Żak, Warszawa 1977; R. Studencki, *Zachowania w sytuacji ryzyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004 i wiele innych).

Istnieją też dokonania Mary Douglas (patrz: M. Douglas, *Risk and Blame. Essays In Cultural Theory*, Routledge, London 1999, czy M. Douglas, A. Wildavsky, *Risk and Culture. An Essay on the Selection of Technological and Enviromental Dangers*, University of California Press, Berkeley 1982 i inne), którą uważa się za prekursorkę tej tematyki. Jeśli chodzi o wykorzystanie koncepcji socjologii ryzyka, to autorzy dokonali omówienia w zasadzie większość istotnych dokonań naukowych z tematyki zachowań ryzykownych, które same w sobie tworzą swoiste kontinuum wiedzy (w tym m.in. dokonania Alberta Bandury, Richarda i Shirley Jessor, Marvina Zuckermana, Ann Carroll, czy Roberta K. Mertona). I jest to istotny kapitał społeczny opracowania.

Właśnie tym trzem, krzyżującym się zagadnieniom, poświęcona jest niniejsza książka. Można przy tym stwierdzić, że książka ta nie tylko porusza kwestie związane z problemami zachodzącymi na styku zachowań dysfunkcyjnych i ryzykownych młodzieży, z możliwościami jego przeciwdziałania (czyli z profilaktyką takich zachowań). I nie jest to optymistyczna wizja społeczeństwa przyszłości, chociaż rozdział związany z profilaktyką pokazuje, jak z tymi problemami należy sobie „radzić”, co jest optymistycznym wnioskiem z jej analizy.

Niniejszą książkę przeczytałem z dużym zainteresowaniem, mając pewność, że mówi ona o faktycznej kondycji współczesnej młodzieży polskiej, a tym samym polskiego społeczeństwa. Można ją polecić każdemu, kto zajmuje się (albo chce zajmować się) problemami społecznymi młodzieży. Jest to świetna książka, która jest napisana dobrym, komunikatywnym językiem, a jej rozdziały charakteryzują się świetnym wyczuciem tematu i dbałością o logikę wywodów. Wykorzystywana jest przy tym dobra literatura przedmiotu, zarówno polskojęzyczna, jak i angielskojęzyczna. Łącznie wykorzystano 300 źródeł bibliograficznych, w tym aż 91 pozycji angielskojęzycznych, co oznacza aż 30,3% całej literatury przedmiotu. To także można uznać, że inspiruje osoby zajmujące się omawianą tematyką, gdyż pozwala nie tylko śledzić dokonania autorów, ale także sięgać po oryginalne teksty i zapoznawać się z nimi.

Niewątpliwym atutem książki są konkluzje zawarte w każdym z rozdziałów. W zasadzie nie tylko są konkluzje, ale także i rekomendacje dla polityków społecznych, dla nauczycieli, wychowawców, czy wręcz rodziców młodzieży. To także można nazwać kapitałem społecznym niniejszej monografii. Nie chcąc charakteryzować każdego z rozdziałów osobno, można wskazać, że ich zawartość jest nie tylko naukowo kompletna, ale także istotna społecznie. Mogę dodać, że jako krytyczny recenzent opracowań naukowych (a w kilku ostatnich latach napisałem kilkadziesiąt takich recenzji wydawniczych, w tym także recenzje negatywne), nie mogę się oprzeć przekonaniu, że trudno mi

znaleźć „słabe punkty” monografii. Dlatego mogę tylko podziękować autorom, że moja wiedza o młodzieży, dzięki tej książce, jeszcze bardziej się poszerzyła.

Ale można dodać, że niezwykle inspirujący naukowo jest rozdział trzeci, zatytułowany „Zagrożenia nowe i stare w kontekście zachowań ryzykownych oraz bezpieczeństwa publicznego”, który może zostać potraktowany jako podstawa metodologii badań dla socjologów, pedagogów, juwentologów i wszystkich innych osób zajmujących się problemami społecznymi. Trafna analiza problemów społecznych młodzieży jest nie do przecenienia. Gdyby badacze zagadnienia młodzieży chcieliby skorzystać z tego rozdziału, to niewątpliwie mogłoby powstać nie tylko 10 książek o zagrożeniach społecznych młodzieży, ale także wiele doktoratów i habilitacji na ten temat. I to jest kolejny istotny kapitał intelektualny i społeczny książki.

Można także zwrócić uwagę na kilka określeń zawartych w książce, w tym „poła ryzyka”, co jest metodologicznie wielce inspirujące, zarówno naukowo, jak i intelektualnie, czy koncepcja badawcza nie zrównoważonego rozwoju jako stymulatora powstawania subkultur i zachowań dewiacyjnych Mariusza Z. Jędrzejki i Wiesława Bożejewicza, czy także wykorzystanie w książce wywiadów swobodnych, nazwanych „socjologiczna metodą operacyjną” Mariusza Z. Jędrzejki.

Także istotne jest to, że zagadnienia profilaktyczne zostały potraktowane priorytetowo. Widać, że w Polsce profilaktyka ciągle jest traktowana jako „terra incognita”, co jest ze szkodą dla całego pokolenia młodzieży.

Potencjalnymi czytelnikami niniejszej pozycji książkowej, oprócz nauczycieli i pedagogów szkolnych, powinni być uczeni zajmujący się problemami społecznymi współczesnej młodzieży, praktycy z państwowych oraz samorządowych instytucji mających kontakt z młodzieżą, przedstawiciele „trzeciego” sektora, a także studenci odpowiednich kierunków studiów oraz zainteresowana młodzież i ich rodzice i wychowawcy. Jest to tym bardziej zasadne, że monografię czyta się jak najlepszą powieść na temat.

Poszukując słabych stron książki w zasadzie „podałem się”, mimo tego, że przeczytałem ją kilka razy, celowo poszukując słabych miejsc (no może jeden – w podrozdziale 3.1. Problem pierwszy: alkoholizm – choroba polska, zastosowałbym inne określenie, nie alkoholizm, ale zespół uzależnienia od alkoholu, a może nawet problemy alkoholowe, chociaż to nie współgra z określeniem problem „analityczny” pierwszy).

Na koniec można dodać, że nie bez znaczenia jest forma edycyjna książki. Nawiązuje ona do najnowocześniejszych, najnowszych tendencji w światowej literaturze naukowej, gdzie nawet trudne, mocno wyeksponowane naukowe treści, mają postać przejrzystą i bardzo czytelną, nawet dla mniej naukowo „wytrobonego” czytelnika. Widać, że redaktorzy wydania (wraz z autorami) zadbali o to, aby po niniejszą książkę sięgali nie tylko naukowcy, ale także nauczyciele, pedagodzy, rodzice, a nawet sama młodzież.

Można mieć nadzieję, że niniejsze opracowanie znajdzie poczesne miejsce w polskiej literaturze naukowej i praktycznej, zarówno ze względu na przytoczone zagadnienia definicyjne, jak i ze względu na poruszoną tematykę.

Eugeniusz Moczuk